

КОНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Віталіна Іванівна ОЗЕЛЬ,

канд. юрид. наук, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права
Юридичного факультету Інституту управління,
технологій та права Державного університету
інфраструктури та технологій
<https://orcid.org/0000-0002-4655-2869>

Діана Юрійвна ПАШИНСЬКА,

студентка 2 курсу юридичного
факультету Інституту управління,
технологій та права Державного університету
інфраструктури та технологій
<https://orcid.org/0009-0005-5482-3525>

CONSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL PRINCIPLES OF COUNTERING RUSSIAN PROPAGANDA IN THE CONDITIONS OF WAR

Abstract. The report is devoted to the study of the constitutional foundations of legal influence in the field of countering Russian propaganda. In the conditions of full-scale Russian armed aggression against Ukraine, propaganda is used by the enemy as a weapon. The basis for counteracting external influence and interference in the internal politics of Ukraine is laid down in the Constitution of Ukraine, in Articles 2, 17, 37. Two laws were adopted defining the principles of banning Russian propaganda and its imperial influence in 2022 and 2023. Ukraine recognizes propaganda as a means of waging hybrid warfare, which is used by Russia on a par with the informational and psychological operations of the enemy.

Російська пропаганда має свою давню історію впливу на свідомість як власного населення, так і зовнішній вплив на державну політику інших держав. Сильною була мережа пропагандистського впливу за часів СРСР. Тогочасна комуністична влада ідеалізувала комуністичну ідеологію та тоталітарними методами нав'язувала відповідний спосіб життя.

Після розпаду СРСР Російська пропаганда не припинила свого існування. Вектор пропаганди був направлений на свідомість громадян Російської Федерації та, з іншого боку, - на поширення російського впливу щодо втручання у внутрішню та зовнішню політику держав колишнього радянського союзу, особливо, тих, які мають спільний кордон з РФ. Російська пропаганда повністю охопила їх національне телебачення, що також мало вплив і на громадян України до 2014 року та продовжує своє негативне втручання у свідомість людей на окупованій території України. Також вплив російських медіа, соціальних мереж та інших інформаційних каналів, розповсюджує своє приховане втручання у країнах Європи, Азії, Африки та навіть США.

У розрізі цього, погоджуємося з дефініцією, запропонованою Роджером Брауном: “пропаганда – це переконання, корисне для того, хто переконує, але не завжди відповідає інтересам тих, кого переконують” [1]. Беззаперечно, Україна зазнає на собі негативного впливу російської агресії, що носить не тільки відкритий військовий характер, але й потерпає від постійних інформаційних атак, застосування ворогом технологій “іпсо” (інформаційно-психологічних спеціальних операцій), кібератак тощо. Це все разом становить основу гібридного способу ведення війни.

Журналістка і колишня телеведуча російського пропагандистського каналу Russia Today Ліз Вол з власного досвіду підтверджує ефективність російської брехні. Їхня методика роботи з аудиторією, каже вона, схожа на секту, де використовується психологічний вплив: “Використовуючи Інтернет, вони збирають навколо себе людей, які відчують себе відділеними від суспільства, дають їм відчуття приналежності до чогось, що вони чимось відрізняються. І це велика проблема, тому що це ефективно. Їм вдається викликати дискусію в Інтернеті, у соцмережах. Тобто Інтернет став середовищем, де люди, які не заслуговують довіри, але хочуть собі здобути славу, через дезінформацію, через теорії змови приваблюють величезну аудиторію” [2].

Центр дезінформації при РНБО публікує безліч інформації щодо російської пропаганди. На офіційному сайті повідомляли – “У проросійському інформпросторі розгортається чергова хвиля дезінформації із загальним наративом – “Україна під тиском Заходу готова до російських умов миру”, “роспропаганда поширює фейкову заяву Міністра оборони України”, “Діпфейк В. Залужного”, “Маніпуляції мирними переговорами” та безліч інших статей [3]. Комплексною організаційною проблемою залишається відсутність цілісної інформаційної політики держави, слабкість системи стратегічних комунікацій ускладнюють нейтралізацію цієї загрози (п. 20 Стратегії Національної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 [4]).

Протилежністю пропаганди можна назвати контрпропаганду. Це найважливіша складова в інформаційній протидії, добре продумана та ефективна діяльність державних та приватних структур, громадських активістів, що являє собою сукупність засобів, прийомів і методів, спрямованих на нейтралізацію та протидію пропаганди ворожої сторони з метою протистояння її негативному впливу на свідомість громадян [5, с.50].

Основа протидії зовнішньому впливу та втручанню у внутрішню політику України закладена у Конституції України[6]:

– стаття 2 встановлює, що суверенітет України поширюється на всю її територію, а територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою;

– стаття 17 закріпила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу;

– стаття 37, встановлює заборону утворення і діяльності політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підірив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насиль-

ства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення.

Стратегія національної безпеки України серед інших зовнішніх та внутрішніх загроз визначає, що пропаганда є одним із засобів ведення розв'язаної Російською Федерацією війни проти України. А саме: у п. 17 Стратегії визначено, що “для відновлення свого впливу в Україні Російська Федерація, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби”; у п. 20 конкретизує, що “*деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині України, використовуючи суспільні протиріччя, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти, підриває суспільну єдність*” [4].

Уже після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, що сталося 24 лютого 2022 року, український парламент посилив законодавче регулювання суспільних відносин, спрямованих на протидію російській пропаганді. Закон України від 22.05.2022 № 2265-IX “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну” [7] визначив, ознаки діяння, що кваліфікується як “пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України”, визначив заборону використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну.

21 березня 2023 року був прийнятий Закон України “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії” який визначив, що метою збройної агресії Російської Федерації є позбавлення Українського народу незалежності і суверенітету та повернення його до стану залежності, як було за часів Російської імперії та Союзу Радянських Соціалістичних Республік [8]. Із преамбули зазначеного Закону слідує, що Україна усвідомлює і визнає згубний вплив російської пропаганди, що тривала століттями та на українських землях супроводжувалася системними заходами, спрямованими на асиміляцію Українського народу, заборону та викорінення української мови та культури, руйнування його традицій, духовної культури та етнічної самобутності, а також систематичними масовими репресіями, наслідком яких стало знищення мільйонів людей.

Російська пропаганда розвивається, стає потужнішою, а інколи й впливає на українців, цивільних та військових, дітей, іноземців, які перебувають в Україні, навіть на світогляд у середині інших іноземних держав. Під дією російської пропаганди зростає ціле покоління дітей, які народилися на окупованих територіях.

Російські хакери та працівники сфери ІТ і наразі періодично та планомерно здійснюють кібератаки, знаходять несанкціонований доступ у публікації медіа, та відповідно, поширюють нові фейки. Та нажаль, частина народу України і досі часто вірить в ту інформацію, яку намагаються донести в українські медіа - окупанти. Саме тому необхідно довіряти лише офіційним джерелам інформації, або статтям, в яких є посилання на офіційні джерела підтвердження цієї інформації.

Список використаних джерел:

1. Потятиник Б. “Кінець пропаганди” та інші помилкові історії. Медіакритика. 11.07.2014. URL: <https://www.mediakrytyka.info/mediafilosofiya/kinets-propahandy-ta-inshi-pomylkovi-istoriyi.html>
2. Як протидіяти російській пропаганді розказали медіа-експерти. Центр міжнародної безпеки та партнерства. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/1274>
3. Центр дезінформації при РНБО URL: <https://cpd.gov.ua/?s=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0>
4. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”“ від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
5. Близнюк А. С. Пропаганда та контрпропаганда в умовах сучасної гібридної війни. Наукові записки Інституту журналістики. Том 60. 2015. – с. 49-54.
6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Закон України від 22.05.2022 № 2265-IX “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
8. Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#n3>